

WERKDOCUMENT 2019: ONDERSTEUNING LOKAAL ENERGIEBELEID

SEPTEMBER 2019

Inhoud

1	Belang van een goed uitgebouwd lokaal energiebeleid.....	4
2	Beschikbare gegevens over het lokaal energiegebruik.....	5
2.1	CO2-inventarissen.....	5
2.2	Gemeentemonitor	5
2.3	Provincie in cijfers	5
2.4	De Energiekaart	6
2.5	De Stroomvoorspeller.....	6
2.6	Monitor energiearmoede.....	6
2.7	Geopunt.....	6
2.8	Open data netbeheerders.....	7
2.9	Gegevens over het eigen energiegebruik van lokale overheden.....	7
3	Hefbomen voor het lokaal energiebeleid.....	9
3.1	Huidige Vlaamse beleidsmaatregelen.....	9
3.1.1	EPC publieke gebouwen.....	9
3.1.2	Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.....	10
3.1.3	Ondersteuning i.k.v. Burgemeestersconvenant.....	10
3.1.4	Subsidies lokale energieprojecten.....	10
3.1.5	Subsidies lokale klimaatprojecten.....	11
3.1.6	Atlas hernieuwbare energie.....	11
3.1.7	Windgids.....	11
3.1.8	Zonnegids en modelbestek.....	12
3.2	Huidige Europese hefboomprojecten.....	12
3.2.1	Europese begroting 2021-2027	12
3.2.2	BE-REEL!.....	12
3.2.3	FALCO (Financing Ambitious Local Climate Objectives).....	13
3.2.4	ELENA (European Local Energy Assistance)	13
3.2.5	SURE 2050.....	13
3.2.6	ECODISTR-ICT.....	14
3.2.7	European Energy Awards - IMPLEMENT	14
3.3	Overige hefboomen ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid.....	14
3.3.1	Openbaredienstverplichtingen opgelegd aan de netbeheerders.....	14
3.3.2	Energiegemeenschappen	16
3.3.3	Burgercoöperaties.....	16
3.3.4	Smart cities	17

3.3.5	EnergyVille	18
3.3.6	Flux 50.....	18
4	Acties in kader van ontwerp van Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030.....	19
4.1.1	Uitbouw van een expertisecentrum ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid	19
4.1.2	Oprichting van een rollend fonds voor de renovatie van noodkoopwoningen.....	20
4.1.3	Pilootprojecten “Energiewijken”	20
5	Nieuwe actievoorstellen Stroomgroep Energie-efficiëntie ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid	22
5.1	Verankeren en verder uitbouwen van de energiehuizen als coördinatoren van het lokale ontzorgingsaanbod voor renovatiewerken.....	22
5.2	Verschillende aspecten van lokale energiebeleidsplannen (warmtezoningsplan, lokale renovatiepremies, sloopbeleidsplan,) maximaal integreren in de lokale ruimtelijke energiestrategieën.....	24
5.3	Een energieluik als onderdeel van een duurzaamheidspact tussen de Vlaamse overheid en de lokale overheden	25

SAMENVATTING

De steden en gemeenten zullen in belangrijke mate bepalen of de energietransitie die wij moeten realiseren al dan niet zal lukken. De Vlaming heeft het meeste vertrouwen in zijn lokaal bestuur. De steden en gemeenten spelen daarom een cruciale rol in het sensibiliseren, mobiliseren, ontzorgen en begeleiden van de doelgroepen met het oog op investeringen in energie-efficiëntie en milieuvriendelijke energieproductie.

In de Vlaamse Energievisie van 19 mei 2017 zijn tien uitgangspunten opgenomen die noodzakelijk zijn om van de energietransitie een succes te maken. Eén van die uitgangspunten is dat de transitie een intensieve samenwerking vergt van de bevolking, de ondernemingen en de overheid. Om van onderuit te groeien is het van belang dat lokale overheden actief meewerken aan de realisatie van de energietransitie.

In het ontwerp van Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030, principieel goedgekeurd op 20 juli 2018, wordt voor deze voorbeeldfunctie een concrete doelstelling voor een jaarlijkse energiebesparing in het gebouwenpatrimonium van lokale besturen vastgelegd. Aan gemeenten, steden, intercommunales, OCMW's, provincies en autonome gemeentebedrijven wordt gevraagd dat zij vanaf 2019 per jaar een primaire energiebesparing van 2,09% realiseren op het primair energieverbruik van hun gebouwen (inclusief technische infrastructuur, exclusief onroerend erfgoed). Daarbij kunnen zij voor het behalen van die doelstelling beroep doen op de privésector of een netbeheerder.

Daarnaast speelt het lokale beleidsniveau een cruciale rol bij het uittekenen en implementeren van concrete acties die nodig zijn om de energie- en klimaattransitie te laten lukken (renovatie van woningen en niet-woongebouwen, mobiliteit, sloop, ...).

Door de Vlaamse overheid zijn er al verschillende beleidsinitiatieven voor de ondersteuning van het lokaal energiebeleid genomen. Daarnaast zijn er ook verschillende Europese maatregelen gericht op de ondersteuning van het lokaal energiebeleid.

In het ontwerp van Vlaams Energieplan 2021-2030 en het ontwerp van Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030 zijn al een aantal nieuwe actievoorstellen voor de doelgroep van lokale besturen opgenomen.

Dit werkdocument heeft gediend als basisdocument voor de uitwerking van de nieuwe actievoorstellen die de Stroomgroep Energie-efficiëntie in september 2019 heeft gevalideerd. Het betreft volgende actievoorstellen voor de versterking van de rol van de lokale besturen in het mee aansturen van de energietransitie:

- Verankeren en verder uitbouwen van de energiehuisen als coördinatoren van het lokale ontzorgingsaanbod voor renovatiewerken en hiervoor de nodige financiering voorzien (5.1).
- Verschillende aspecten van lokale energiebeleidsplanning (warmtezoneringsplan, lokale renovatiepremies, sloopbeleidsplan, ...) maximaal integreren in de lokale ruimtelijke energiestrategieën 2030 (5.2).
- Een energieluik als onderdeel van een duurzaamheidspact tussen de Vlaamse overheid en de lokale overheden (5.3).

1 Belang van een goed uitgebouwd lokaal energiebeleid

De steden en gemeenten zullen in belangrijke mate bepalen of de energietransitie die wij moeten realiseren al dan niet zal lukken. De Vlaming heeft het meeste vertrouwen in zijn lokaal bestuur. De steden en gemeenten spelen daarom een cruciale rol in het sensibiliseren, mobiliseren, ontzorgen en begeleiden van de doelgroepen met het oog op investeringen in energie-efficiëntie en milieuvriendelijke energieproductie. Lokaal worden de beleidsdoelstellingen van centrale overheden (Europa, nationaal, gewestelijk) omgezet en vertaald in concrete projecten en realisaties.

In verschillende steden en gemeenten wordt er door de burgers druk gezet om verder te gaan dan de gewestelijke energiedoelstellingen. De lokale wens voor een ambitieus energiebeleid kan ervoor zorgen dat deze gemeenten een voortrekkersrol spelen. Hierdoor ontstaan initiatieven die als voorbeeld kunnen dienen voor andere lokale besturen. Meer dan 80 % van de steden en gemeenten hebben reeds het Burgemeestersconvenant ondertekend en een lokaal klimaat- en energieplan opgemaakt, maar het ontbreekt hen dikwijls aan ondersteuning bij de uitvoering hiervan. Deze vraag naar ondersteuning of ontzorging wordt breed gedragen door veel lokale besturen. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) heeft deze vraag naar ondersteunende kaders begin mei 2019 ook uitgedrukt in haar voorstel van Duurzaamheidspact (cf. infra).

De belangrijke rol van lokale overheden wordt in verschillende Vlaamse beleidsdocumenten erkend. De resolutie van het Vlaams Parlement van 23 november 2016 betreffende een sterk Vlaams klimaatbeleid wijst onder andere op de voorbeeldfunctie die lokale besturen moeten opnemen. Specifieke maatregelen die in deze resolutie zijn opgenomen en die door lokale besturen kunnen worden uitgevoerd, zijn onder meer: het inzetten op de LED-ificatie van de openbare verlichting, het dimmen van deze verlichting in functie van tijd en plaats, de uitbouw van slimme netten en de ondersteuning van slimme meters. Daarnaast wordt in deze resolutie aan de Vlaamse Regering gevraagd om de burgers, lokale besturen en bedrijven al in een vroeg stadium actief te betrekken bij projecten rond hernieuwbare energie, om zo het draagvlak hiervoor te vergroten. Ook wordt er aangestuurd op overleg met de lokale overheden over een doordacht lokaal mobiliteitsbeleid, het energiezuiniger maken van de gemeentelijke infrastructuur en de installatie van zonnepanelen op de daken van hun gebouwen.

Om de Vlaamse klimaat- en energiedoelstellingen voor 2030 en daarna te kunnen realiseren, heeft de Vlaamse Regering op 19 mei 2017 de Vlaamse Energievisie 2030-2050 goedgekeurd. In deze visie wordt de rol van lokale besturen benadrukt aangezien zij het meest geschikt zijn om lokaal draagvlak te creëren en de betrokkenheid van burgers en bedrijven bij de energietransitie te versterken.

In het ontwerp van Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030, principieel goedgekeurd op 20 juli 2018, werden tal van maatregelen opgenomen om lokale overheden te ondersteunen bij het uittekenen en uitvoeren van lokaal klimaat- en energiebeleid (cf. hoofdstuk 4). Ook wordt een concrete doelstelling vastgelegd voor een jaarlijkse energiebesparing in het gebouwenpatrimonium van lokale overheden: aan gemeenten, steden, intercommunales, OCMW's, provincies en autonome gemeentebedrijven wordt gevraagd dat zij per jaar een primaire energiebesparing van 2,09% realiseren op het primair energieverbruik van hun gebouwen (inclusief technische infrastructuur, exclusief onroerend erfgoed). Daarbij kunnen zij voor het behalen van die doelstelling beroep doen op de privésector of een netbeheerder.

Dit werkdocument geeft een beknopt overzicht van de bestaande ondersteuning voor het lokaal energiebeleid.

2 Beschikbare gegevens over het lokaal energiegebruik

Om een sterk lokaal energiebeleid uit te werken hebben lokale overheden nood aan gedetailleerde gegevens over het energieverbruik en de hernieuwbare energieproductie op het grondgebied en binnen de eigen organisatie. Hieronder worden de belangrijkste databronnen en -tools opgesomd die vandaag ter beschikking staan van de lokale besturen.

2.1 CO₂-inventarissen

Ter ondersteuning van de engagementen die steden en gemeenten zijn aangegaan in het kader van de Europese Burgemeestersconvenant (cf. infra) ontwikkelt VITO in opdracht van de Vlaamse Overheid jaarlijks CO₂-inventarissen voor alle Vlaamse steden en gemeenten. Deze bevatten voor elke gemeente gedetailleerde informatie over het finaal energieverbruik, de CO₂-uitstoot en de productie van hernieuwbare energie. Gemeenten en steden gebruiken deze cijfers voor de opmaak van de "baseline inventory" (BEI) en de "monitoring emission inventory" (MEI) die tweejaarlijks aan het secretariaat van de Burgemeestersconvenant dienen te worden gerapporteerd. Steden en gemeenten kunnen de inventarissen downloaden van de website www.burgemeestersconvenant.be, en deze desgewenst verder aanvullen met eigen gegevens (bv. verbruik eigen gebouwen en wagenpark). De inventarissen zijn beschikbaar vanaf 2011, het referentiejaar voor de doelstellingen van de eerste burgemeestersconvenant, en de meest recente cijfers zijn steeds ongeveer 1.5 jaar na het jaareinde beschikbaar. Een snellere aanlevering van deze data is een terugkerende vraag van steden en gemeenten. Ook voor steden en gemeenten die de burgemeestersconvenant niet ondertekenden worden CO₂-inventarissen ter beschikking gesteld. Provincies ontvangen de cijfers ook op provincieniveau.

2.2 Gemeentemonitor

De gemeente- en stadsmonitor bundelt voor alle Vlaamse steden en gemeenten meer dan 200 indicatoren, waaronder meer dan 80 survey-indicatoren die afkomstig zijn uit een grootschalige bevraging bij een representatief staal van de inwoners in elke Vlaamse gemeente of stad. Op <http://gemeentemonitor.vlaanderen.be> kunnen gemeenten hun cijfers consulteren en vergelijken met andere gemeenten, clusters van gemeenten of het Vlaamse gewest. De gemeentemonitor bevat heel wat cijfers met een directe of indirecte relevantie voor het lokale energiebeleid: demografie, woonquote, armoedecijfers, bevolkingsdichtheid, bebouwingsgraad, gebouwfuncties, duurzaamheid van de woning, tevredenheid dienstverlening,... Cijfers worden steeds vergezeld van gemiddelden van het hele Vlaams Gewest en een cluster van gelijkaardige gemeenten (volgens de Belfius indeling)¹.

2.3 Provincie in cijfers

De website <https://provincie.incijfers.be> wordt aangeboden door de steunpunten Data & Analyse van de Vlaamse provincies. Steden en gemeenten kunnen er terecht om over een brede waaier aan

¹ Statistiek Vlaanderen (2019). Belfius indeling van gemeenten. www.statistiekvlaanderen.be/gebiedsindelingen-belfius

onderwerpen cijfermateriaal op te vragen en te vergelijken met het Vlaams Gewest, de provincie, het arrondissement, clusters van gelijkaardige steden of een andere stad of gemeente. Inzake energie omvat deze databank de belangrijkste cijfergegevens die beschikbaar zijn voor de gemeenten, zoals onder andere lokale CO₂-emissies en energieverbruik per doelgroep, het gemiddelde E-peil van nieuwbouwwoningen, data over hernieuwbare energieproductie (zon, wind, biomassa, biogas en waterkracht), en de verschillende uitbetaalde energiepremies. Ook tal van andere gerelateerde informatie is beschikbaar: demografie, lokaal woningbestand, inkomensgraad, aantal budgetmeters, verdeling voertuigtechnologie, enz. De gegevens kunnen geraadpleegd en gedownload worden in verschillende bestandstypes. Naast een databank is de website ook een tool waarmee lokale besturen de beschikbare informatie eenvoudig kunnen vertalen naar grafieken, diagrammen, tabellen, enz. en deze kunnen benchmarken met relevante andere actoren of beleidsniveaus. Ook kunnen over verschillende brede onderwerpen thematische rapporten worden gedownload, zo ook een “klimaatrapport” dat de belangrijkste lokale cijfers bundelt.

2.4 De Energiekaart

De Energiekaart www.energiekaart.be van het Vlaams Energieagentschap is een interactieve tool die de evolutie van de groene energie (productie van groene stroom, groene warmte en de verdeling per energiebron) visualiseert. De informatie beperkt zich niet tot het Vlaamse niveau. Naast een benchmark op het niveau Vlaanderen is er ook voor elke provincie en elke gemeente afzonderlijk een maandelijks geactualiseerd detailrapport voor zonnepanelen en windturbines. De Energiekaart biedt ook een overzicht van de energiecoöperaties die lokaal actief zijn. In de toekomst wordt de Energiekaart uitgebreid met o.a. cijfers over de energiezuinigheid van ons gebouwenpark, het overzicht van de lokale Energiehuizen, premie-info,...

2.5 De Stroomvoorspeller

De Stroomvoorspeller www.stroomvoorspeller.be van het Vlaams Energieagentschap toont welke rol zonnepanelen en windturbines spelen in het energiesysteem van vandaag en morgen. Het is geen exact meetinstrument, maar een rekenmodel met een belangrijk sensibiliserend en activerend doel. De Stroomvoorspeller vertrekt van de opgestelde vermogens (uit de Energiekaart) en berekent aan de hand van weersinformatie hoeveel stroom de zonnepanelen en windturbines vandaag en morgen kunnen produceren. Cijfers kunnen verfijnd worden tot provincie- en gemeenteniveau. De Stroomvoorspeller geeft onder andere de productie van het voorbije uur, de totale productie van gisteren, vandaag en morgen, en het aantal gezinnen dat van hernieuwbare stroom werd voorzien en de productie per inwoner en per km².

2.6 Monitor energiearmoede

Jaarlijks publiceert de VREG de monitor energiearmoede met cijfers van het voorgaande jaar. Deze omvat onder andere cijfers over het aantal huishoudelijke en beschermde afnemers voor elektriciteit en aardgas, afgeslotenen, reden van afsluiting, enz. Steden en gemeenten kunnen deze gegevens consulteren via de website www.statistiekvlaanderen.be/monitor-energiearmoede.

2.7 Geopunt

Geopunt (www.geopunt.be) biedt geografische gegevens aan via een metadata-catalogus en downloadapplicatie. Onder de rubriek Energie worden gegevens rond hernieuwbare energie en

warmte op kaart gezet (huidige inplanting, technisch potentieel, enz.). Via open source plug-ins kunnen stedenbouwkundige diensten het gegevensaanbod en de functionaliteiten van Geopunt samen met hun eigen data gebruiken in GIS-toepassingen.

2.8 Open data netbeheerders

Werkmaatschappij Fluvius biedt via haar website www.fluvius.be/open-data open data over aangevraagde premies en de afnames van elektriciteit en aardgas aan. Lokale overheden en andere actoren vinden er data terug op sectorniveau en op straatniveau. Mits de privacy van de consumenten gegarandeerd kan worden zou data op perceelsniveau een meerwaarde bieden, in het bijzonder bij het uitwerken van lokale ruimtelijke energiestrategieën en warmtezoneringsplannen.

2.9 Gegevens over het eigen energiegebruik van lokale overheden

Lokale overheden beheren in totaal naar schatting 15.000 gebouwen en 1,2 miljoen verlichtingspunten. Als beheerder van openbare voorzieningen en publieke middelen dragen lokale overheden een belangrijke verantwoordelijkheid inzake rationeel energieverbruik. Daarbij kunnen ze een inspirerende voorbeeldfunctie vervullen ten aanzien van inwoners, bedrijven en de meer dan 170.000 personeelsleden die ze tewerkstellen. Netbeheerders hebben krachtens het Energiebesluit openbardienstverplichtingen ten aanzien van lokale besturen inzake energieboekhouding en ondersteuning rond rationeel energiegebruik (cf. infra). Lokale overheden krijgen jaarlijks een energierapport van de netbeheerder, dat naast het energieverbruik op het grondgebied per sector ook de eigen afnames van elektriciteit en aardgas bevat op organisatieniveau. Lokale overheden die gedetailleerdere cijfers wensen, zoals verbruik van stookolie, cijfers op gebouwniveau, kunnen eigen verbruiken bijhouden met behulp van het energieboekhoudingsplatform “E-lyse” van Fluvius (cf. infra).

Het totale verbruik van alle lokale overheden bedraagt bij benadering 2112 GWh aan aardgas en 1288 GWh aan elektriciteit, inclusief 412 GWh voor openbare verlichting. Ten opzichte van het totale verbruik in Vlaanderen komt dit overeen met respectievelijk 1,70% van het aardgasverbruik en 3,03% van het elektriciteitsverbruik². Onder lokale overheden worden hierbij naast steden en gemeenten ook autonome gemeentebedrijven, autonome provinciebedrijven, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, OCMW’s, hulpverleningszones en politiezones gerekend. Gegevens van het verbruik van stookolie en andere brandstoffen en van de productie van hernieuwbare energie zijn vooralsnog niet beschikbaar.

Organisatietype	Verbruiksvector	Totaal Jaarverbruik 2017 (kWh)
Autonoom gemeentebedrijf (AGB)	Gas	85 320 443
ANDER (intergemeentelijke samenwerkingsverbanden = IGS)	Gas	533 647 257
Autonoom provinciebedrijf (APB)	Gas	9 330 210
Gemeente	Gas	1 174 103 919
Hulpverleningszone	Gas	5 435 668

² Het totale elektriciteitsverbruik in Vlaanderen (2017) bedroeg 42.483 GWh; het totale aardgasverbruik in Vlaanderen (2017) bedroeg 124.087 GWh. VREG (2018). Marktrapport 2017. www.vreg.be/sites/default/files/document/rapp-2018-02.pdf

OCMW	Gas	213 049 569
Politiezone	Gas	29 869 575
Provincie	Gas	61 645 599
TOTAAL AARDGAS		2 112 402 240
AGB	Elektriciteit	47 667 186
ANDER (IGS)	Elektriciteit	264 472 993
APB	Elektriciteit	1 862 827
Gemeente	Elektriciteit	424 137 511
Hulpverleningszone	Elektriciteit	2044516
OCMW	Elektriciteit	84 987 567
Politiezone	Elektriciteit	22 946 122
Provincie	Elektriciteit	29 913 364
TOTAAL ELEKTRICITEIT		875 987 570
Gemeente	Elektriciteit	411 942 285
TOTAAL OPENBARE VERLICHTING		411 942 285

3 Hefbomen voor het lokaal energiebeleid

Naast de data die ter beschikking worden gesteld van lokale besturen zijn er ook tal van initiatieven en maatregelen die het energiebeleid van lokale besturen ondersteunen en versterken. We lijsten de belangrijkste Vlaamse en Europese beleidsinitiatieven op, en geven een overzicht van de meeste relevante overige hefbomen voor het lokale energiebeleid.

3.1 Huidige Vlaamse beleidsmaatregelen

3.1.1 EPC publieke gebouwen

Een energieprestatiecertificaat (EPC) voor publieke gebouwen is verplicht voor gebouwen waarin publieke organisaties gevestigd zijn die aan een groot aantal personen overheidsdiensten verstrekken. Vanaf eind 2018 vervallen de eerste certificaten voor publieke gebouwen en moet het energieprestatiecertificaat voor deze publieke gebouwen worden vernieuwd. Deze EPC's kunnen in eerste instantie via de webapplicatie van het VEA worden vernieuwd. Voor een aantal bouwtypes (zorginstellingen, scholen) werden recent ook energieaudits of potentieelscans opgemaakt. Bedoeling is om deze documenten, die minstens evenveel informatie als het energieprestatiecertificaat publieke gebouwen bevatten, te hergebruiken en te aanvaarden om te voldoen aan de EPC-verplichting voor publieke gebouwen. Het VEA bekijkt in samenwerking met het VEB of een alternatieve procedure kan worden uitgewerkt die gebruik zal maken van de informatie die beschikbaar is in de TERRA-databank.

3.1.2 Energiehuizen als lokaal aanspreekpunt

Ter versterking van het lokaal energiebeleid heeft de Vlaamse Regering op 18 december 2018 een heroriëntatie van de energiehuizen goedgekeurd en hen daarbij een nieuw takenpakket toegekend. Met deze hervorming wil de Vlaamse overheid het aanbod van de energiehuizen in Vlaanderen zo veel mogelijk uniformiseren.

De energiehuizen krijgen ingevolge deze hervorming een uniek-loketfunctie, zijnde een toegankelijk en laagdrempelig aanspreekpunt waar alle bewoners terecht kunnen met hun vragen over energie in ruime zin. Dit houdt in dat de energiehuizen naast het verstrekken van renteloze energieleningen aan de prioritaire doelgroep ook volgende taken moeten opnemen: gestructureerde basisinformatie aanbieden met betrekking tot het energiebeleid (over premies, leningen, enz.), ondersteuning aanbieden aan de burgers (V-test, aanvraag van premies, enz.), verstrekken en beheren van de 0%-energieleningen, ontzorgen van bewoners die een energielening aangaan bij de financiële sector en ten slotte correct doorverwijzen naar andere diensten. Dit pakket moet verplicht door alle energiehuizen in alle gemeenten in hun werkingsgebied worden uitgevoerd. Om tot een geïntegreerd aanbod te komen, zullen energiehuizen samenwerkingsverbanden aangaan met lokale partners, en waar mogelijk synergiën zoeken en nauw gaan samenwerken met de bestaande woonloketten.

Naast een verplicht basistakenpakket zullen de energiehuizen ook nog aanvullende dienstverlenende taken kunnen vervullen die zij en/of hun partners tegen vergoeding kunnen aanbieden. Bijvoorbeeld ondersteuning bij groepsaankopen, bij collectieve renovaties, wijkprojecten en doorgedreven renovatieadvies. Dit pakket wordt aangeboden in functie van de lokale noden.

De energiehuizen hebben de wijze waarop ze deze heroriëntering wensen vorm te geven, evenals de resultaten die ze jaarlijks wensen te bereiken, neergeschreven in driejarenplannen, waaraan jaarlijks te evalueren mijlpalen en streefwaarden gekoppeld zijn. Hieruit blijkt dat 2019 in veel gevallen in hoofdzaak zal gewijd worden aan het op punt stellen van de (reeds bestaande of nieuwe) samenwerkingsverbanden met de verschillende partners, het verduidelijken van de respectievelijke specifieke taakinvulling van eenieder, en het uitwerken van optimale workflows en duidelijke doorverwijstrajecten (cf. infra).

3.1.3 Beleidsplan Ruimte Vlaanderen

Op 20 juli 2018 heeft de Vlaamse Regering de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) goedgekeurd. De strategische visie geeft de richting aan waar Vlaanderen naar toe wil met zijn ruimtelijk beleid tegen 2040. De goedkeuring van de strategische visie van het BRV volgt op de goedkeuring van de Vlaamse Regering van 30 november 2016 van het Witboek BR. Binnen dit Witboek is 'ruimte voor energie' uitgewerkt als een van de zes operationaliseringsprogramma's, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan de rol van het lokaal energiebeleid. Vlaanderen zet vanuit de strategische visie in op het stimuleren van lokaal initiatief om de doelstellingen van de strategische visie van het BRV (pro-)actief in de praktijk uit te rollen. Er worden goede voorbeelden gedetecteerd en in de kijker gezet en pilootprojecten en proeftuinen gelanceerd. Ook wordt ondersteuning aangereikt om aan de slag te gaan met lokale ruimtelijke beleidsplanning.

3.1.4 Ondersteuning i.k.v. Burgemeestersconvenant

Het Europese Burgemeestersconvenant voor Klimaat en Energie werd in 2008 gelanceerd met de ambitie om lokale besturen samen te brengen rond vrijwillige klimaat- en energiedoelstellingen. Onder het initiatief kunnen lokale besturen drie engagementen aangaan: het opstellen van een adaptatieplan, een CO₂-reductie van 20% tegen 2020 en/of een CO₂-reductie van 40% tegen 2030. Van de ondertekenaars wordt verwacht dat ze een actieplan opstellen om de doelstellingen te behalen.

In Vlaanderen hebben 251 gemeenten het Burgemeestersconvenant 2020 ondertekend (81%). Het initiatief bracht heel wat lokale acties en dynamieken op gang. Eind 2018 hadden 29 gemeenten ook reeds het Burgemeestersconvenant 2030 ondertekend.

De Vlaamse overheid biedt lokale overheden ondersteuning bij de engagementen die ze aangaan in het kader van de Burgemeestersconvenant (cf. infra). Begin 2017 werd zo de website www.burgemeestersconvenant.be gelanceerd. Deze website is op vraag van het departement Omgeving ontwikkeld door VITO. Op deze website worden jaarlijks de CO₂-inventarissen ("nulmetingen") per gemeente gepubliceerd, en er wordt ook een maatregelentool ter beschikking gesteld waarmee gemeenten de impact van lokale beleidsmaatregelen kunnen berekenen. Op basis hiervan kunnen gemeenten hun "baseline emission inventory" (BEI), "monitoring emission inventory" (MEI) en "sustainable energy and climate action plan" (SECAP) uitwerken, zoals vooropgesteld onder het Burgemeestersconvenant.

3.1.5 Subsidies lokale energieprojecten

In het voorjaar van 2018 werden alle Vlaamse steden en gemeenten opgeroepen om lokale energieprojecten in te dienen bij het VEA binnen de thema's energie-efficiëntie, elektrische wagens en laadpalen, groene warmte en groene stroom. De ingediende projecten die voldeden aan de door de Vlaamse Regering opgelegde voorwaarden, werden tussen 28 juli en 7 oktober 2018 voorgelegd

aan de inwoners van de steden en gemeenten. Indien 1% van de volwassen inwoners van de stad of gemeente hun stem uitbrachten op het portaal, kon de betrokken stad of gemeente aanspraak maken op een startkapitaal van maximaal €1 per inwoner. De publiekscampagne overtrof veruit de vooropgestelde doelstellingen. Maar liefst 167 gemeenten dienden in totaal 406 lokale energieprojecten in. Uiteindelijk brachten 40.229 Vlamingen hun stem uit via het webportaal en behaalden 149 steden en gemeenten hun doelstelling om minstens 1% van hun volwassen inwoners te laten stemmen op een van de ingediende projecten. Tot 1 november 2019 krijgen deze 149 lokale besturen de tijd om aan het Vlaams Energieagentschap te melden welke van de ingediende projecten via het verworven startkapitaal gesubsidieerd zullen worden. Het startkapitaal mag toegewezen worden aan één enkel project, of verdeeld worden over meerdere projecten. Eind mei was voor 44 gemeenten de opmaak van het ministerieel besluit voor de toekenning van het startkapitaal vanuit de Vlaamse begroting afgerond.

Op 1 maart 2019 heeft de Vlaamse Regering haar goedkeuring gehecht aan een nieuwe call voor lokale energieprojecten. Tussen 11 maart en 30 april 2019 konden steden en gemeenten bij het VEA lokale energieprojecten indienen. In het Klimaatfonds werd hiervoor een budget vrijgemaakt van ongeveer 6 miljoen euro. Het moest gaan om effectieve investeringsprojecten in de eigen stad of gemeente en betrekking hebben op één van de volgende subthema's: energie-efficiëntie, groene warmte/WKK, elektrische mobiliteit, groene stroom (in combinatie met een van de voorgaande thema's). In totaal dienden 130 gemeenten een subsidieaanvraag in.

3.1.6 Subsidies lokale klimaatprojecten

In juni 2018 werd een oproep gelanceerd voor projecten die als doel hadden de Vlaamse en lokale klimaatdoelstellingen te bereiken. Het ging daarbij om projecten met een focus op gebouwen (renovatie, nieuwbouw, begeleidingstrajecten, enz.), mobiliteit (mobipunten, elektrificatie, deelsystemen,...), alternatieve energie (innovatieve warmtetechnieken, groene warmte, ...), natuur, voedsel, en ruimtelijke ordening. De subsidie bedroeg maximaal 75% van de projectbegroting. In totaal was er 12 miljoen euro voorzien. De projecten werden onder andere beoordeeld op kostenefficiëntie per ton CO₂-eq-reductie, het innoverende en vernieuwende karakter, spill-over naar andere beleidsdomeinen, en herhaalbaarheid en opschaalbaarheid.

3.1.7 Atlas hernieuwbare energie

Om de gemeenten te ondersteunen bij hun investeringen in hernieuwbare energie is door het Departement Omgeving een hernieuwbare energieatlas ontwikkeld. Via deze atlas kunnen de gemeenten nagaan waar ze reeds staan op het gebied van hernieuwbare energieproductie en wat de mogelijkheden en knelpunten zijn bij nieuwe investeringen op hun grondgebied. De focus ligt hierbij op het lokale potentieel, wat betekent dat in deze atlas geen import van biomassa is opgenomen. De kaarten van deze atlas worden ter beschikking gesteld via www.geopunt.be (onder het thema 'Energie').

3.1.8 Windgids

Voor de stimulering en ondersteuning van windenergieprojecten door lokale overheden, is de Windgids ontwikkeld. In deze gids wordt praktische ondersteuning gegeven aan lokale besturen en ontwikkelaars van windenergieprojecten. Hierbij is zowel aandacht besteed aan veelvoorkomende bekommernissen, de vergunningsprocedure, de samenwerkingsmogelijkheden tussen windenergieproducenten en lokale besturen als aan methoden voor lokale participatie en de verhoging van het lokaal draagvlak.

3.1.9 Zonnegids en modelbestek

Met de Zonnegids (www.energiesparen.be/zonnegids) wil het Vlaams Energieagentschap de samenwerking tussen dakeigenaars en sympathisanten aanmoedigen en de initiatiefnemers de weg wijzen. De gids bevat een stappenplan, uitleg over groenestroomcertificaten, aanbevelingen voor een goed businessplan en tips om een installateur te kiezen. De gids gaat in op veelgehoorde bekommernissen en presenteert als inspiratiebron een aantal cases van pioniers, die vandaag al met hun zonneproject meebouwen aan een duurzame toekomst. Net zoals het energielandschap in volle beweging is, wordt de Zonnegids regelmatig aangevuld met nieuwe goede voorbeelden en nuttige informatie. Daarnaast heeft het Vlaams Energieagentschap specifiek voor openbare besturen ook een modelbestek ontwikkeld voor de concessie van daken voor zonnepanelen (www.energiesparen.be/modelbestek). Zo kan een gemeente in samenwerking met een partner meer zonne-energie realiseren op eigen daken zonder de investering zelf te dragen.

3.2 Huidige Europese hefboomprojecten

3.2.1 Europese begroting 2021-2027

Alle onderstaande projecten worden gefinancierd vanuit de Europese begroting 2014-2020. Op 2 mei 2018 publiceerde de Europese Commissie een pakket wetgevende voorstellen en toelichtingen over het volgende Meerjarig Financieel Kader, de zevenjarige begroting voor de EU voor de periode 2021-2027. Het voorstel van de Commissie voor de periode 2021-2027 is opgebouwd rond 7 pijlers, waarbij klimaat als een rode draad door de verschillende programma's loopt. Zo'n 25% van de uitgaven zijn gelinkt aan de klimaatdoelstellingen, hetgeen neerkomt op 320 miljard euro voor klimaatadaptatie en klimaatmitigatiemaatregelen. De onderhandelaars van de verschillende instellingen (trilog) bereikten in maart 2019 alvast een politiek akkoord over het voorstel van de Europese Commissie. De programma's moeten nog concreet worden ingevuld, maar het is alvast duidelijk dat de Europese begroting 2021-2027 aanzienlijke opportuniteiten biedt voor de ondersteuning van het lokaal klimaat- en energiebeleid. In het bijzonder de uitbreiding van het LIFE-fonds met een budgetlijn "clean energy" (ten bedrage van 1 miljard euro) en het nieuwe InvestEU-fonds (dat private investeringen wil aantrekken ten bedrage van 650 miljard euro) zijn in deze interessant.

3.2.2 BE-REEL!

Het BE-REEL!-project ("BELgium Renovates for Energy-Efficient Living", www.be-reel.be) startte begin 2018 onder coördinatie van het Vlaams Energieagentschap. De basis werd gelegd via een subsidie van ruim 8 miljoen euro uit het Europese LIFE-programma. Een partnerschap bestaande uit onder meer het Waalse en het Vlaamse Gewest, verschillende steden (Antwerpen, Gent, Mechelen, La Louvière, Moeskroen), het WTCB en het Kenniscentrum Vlaamse Steden wil met dit project, waarvoor de EU ruim 8 miljoen euro subsidies toekende, van 2018 tot 2024 de goedgekeurde gewestelijke renovatiestrategieën versneld implementeren door het opzetten van ambitieuze demonstratieprojecten (renovatie van ruim 8500 woningen), het uitwerken en verspreiden van innovatieve businessmodellen, het opzetten van lerende netwerken en de uitbouw van een kennisplatform. Het project legt daarbij het accent op de verdere opbouw van technische en kwantitatieve capaciteit in de bouwsector die noodzakelijk is om een structurele en langdurige verhoging van de renovatiegraad te realiseren.

Binnen het project wordt duidelijk erkend dat betrokkenheid van de lokale besturen cruciaal is om de renovatiegraad te kunnen opkrikken maar dat zij niet altijd over de nodige capaciteit beschikken om deze maatschappelijke urgentie het hoofd te bieden. BE-REEL! wil alle Belgische lokale besturen ondersteunen om een actief renovatiebeleid op te zetten. Die ondersteuning zal uitgaan van innovatieve businessmodellen en campagnemethoden. Op 22 mei 2019 werd het startschot gegeven voor het leer- en ondersteuningstraject “Lokale Transitie Renoveren 2050”. Lokale besturen die ervaringen willen uitwisselen, kennis delen en opbouwen rond ingrijpend energetisch renoveren kunnen deelnemen aan meet-ups en workshops om kennis uit te wisselen en op te bouwen. In de eindfase van BE REEL! zal de vergaarde kennis worden gebundeld tot een leidraad voor steden en gemeenten.

3.2.3 FALCO (Financing Ambitious Local Climate Objectives)

Om de ambitieuze plannen in het kader van het Burgemeestersconvenant te financieren, zijn veel middelen nodig. Een groot aantal gemeenten hebben deze middelen echter niet. Via dit Europese project (onder het Horizon 2020-programma) wil men financiële en niet-financiële barrières opheffen door vooral private middelen te mobiliseren. In plaats van enkel de meest rendabele projecten te financieren, streeft FALCO naar een financieringsoplossing voor het gehele lokale klimaatactieplan. Coördinator Tractebel werkt voor het FALCO-project samen met Stad Antwerpen, Stad Gent, Provincie Vlaams-Brabant, Provincie West-Vlaanderen, SuMa Consulting, 3E, Factor4 en Climate Alliance. Het FALCO-project wil financieringsoplossingen in de praktijk testen, met de ambitie om ruim 17 miljoen euro aan investeringen in vier verschillende soorten projecten te realiseren: energierenovatie in openbare gebouwen, energierenovatie van private gebouwen, energierenovatie van sociale woningen en investeringen in energie-efficiëntie voor KMO's. In de loop van 2018 werden uit een lijst van veertig voorgestelde projecten vier doorbraakprojecten geselecteerd waarvoor nu concrete financieringsoplossingen worden uitgewerkt.

3.2.4 ELENA (European Local Energy Assistance)

Dit project is in 2009 gelanceerd door de Europese Commissie en de Europese Investeringsbank om steden en gemeenten te ondersteunen bij hun investeringen in hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Dit Europees fonds stelt zich voor dergelijke projecten borg, zodat banken gemakkelijker geld ontfemen aan lokale besturen. Daarnaast voorziet het in 90% van de middelen die nodig zijn om een investeringsprogramma voor te bereiden. Onder andere Leuven 2030, het Vlaams Energiebedrijf en Vereniging van Vlaamse Huisvestingmaatschappijen konden via Elena beroep doen op aanzienlijke cofinanciering.

3.2.5 SURE 2050

SURE2050 is een initiatief van het Vlaams Energiebedrijf, de Vlaamse provincies, Fluvius, het Facilitair bedrijf, KampC, DuboLimburg en Factor4. De Europese Unie heeft hiervoor een subsidie van 1,2 miljoen euro toegekend in het kader van het Europese innovatieprogramma Horizon2020. Met SURE2050 (Sustainable Public Real Estate) willen de projectpartners lokale overheden ondersteunen bij het ontwikkelen, financieren en uitvoeren van een duurzame vastgoedstrategie. De dienstverlening bestaat uit o.a. uit interactieve opleidingen en coaching van het gemeentelijk team, ondersteuning van concrete investeringsprojecten en het ter beschikking stellen van hulpmiddelen waaronder handleidingen en een Duurzaam Vastgoed besluitvormingstool, gekoppeld aan het energiemanagementsysteem E-Lyse van Fluvius.

Het project startte in mei 2019 en loopt 42 maanden. 97 Vlaamse gemeenten hebben in 2018 reeds hun interesse in een deelname aan SURE2050 aangegeven en hebben een letter of support ondertekend om de aanvraag voor EU financiële steun kracht bij te zetten. Gemeenten die dit document niet ondertekenden, mogen ook deelnemen aan het project.

3.2.6 ECODISTR-ICT

Op collectieve wijze renovatie- en hernieuwbare energieprojecten uitvoeren op wijkniveau leidt tot schaalvoordelen. Bij collectieve projecten moeten er echter ook gezamenlijk beslissingen genomen worden met de verschillende actoren, namelijk de bewoners, de lokale overheden, enz. Om dit proces te faciliteren, is in samenwerking tussen verschillende Europese partners (waaronder VITO, dat eveneens dit project coördineert) ECODISTR-ICT ontwikkeld. Dit is een instrument waarmee de stakeholders hun renovatieplan kunnen opmaken. Deze tool biedt ook de mogelijkheid om verschillende vragen die deze projecten met zich meebrengen te onderzoeken, zoals het effect van stedelijke hitte-eilanden of het maken van financiële analyses. Hiervoor zijn er in dit instrument verschillende rekentools geïntegreerd. De basistool kan vrij gebruikt worden ter ondersteuning van stedelijke renovatieprocessen, maar begeleiding is aangewezen. Bijkomende rekenmodules kunnen worden ingekoppeld (al dan niet onderhevig aan een licentie).

3.2.7 European Energy Awards - IMPLEMENT

De European Energy Award (EEA) is een kwaliteitsmanagement- en certificatiesysteem dat ondersteuning biedt aan meer dan 1500 Europese gemeenten bij hun inspanningen voor een duurzaam energiebeleid, rationeel energiegebruik en het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Het wordt door de Europese Commissie erkend als een als een efficiënt implementatiemodel voor de Burgemeestersconvenant. In het kader van het project IMPLEMENT (IMProving Local Energy and climate policy through quality Management and certification), onderdeel van het Europees programma Horizon 2020, begeleidt Bond Beter Leefmilieu zes Vlaamse steden en gemeenten die hun lokale klimaatbeleid willen optimaliseren en zo als eerste lokale besturen in Vlaanderen het EEA certificaat willen bekomen.

3.3 Overige hefboomen ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid

Naast ondersteuning vanuit het gewestelijke en Europese beleidsniveau zijn er nog tal van andere instanties en initiatieven die hefboomen bieden ter versterking van het klimaat- en energiebeleid van lokale overheden.

3.3.1 Openbardienstverplichtingen opgelegd aan de netbeheerders

De openbardienstverplichtingen die de Vlaamse Regering in het Energiebesluit oplegt aan de netbeheerders omvatten ook energiediensten aan de lokale besturen. Op verzoek van lokale besturen biedt Fluvius ondersteuning bij de planning en implementatie van het beleid inzake rationeel energieverbruik.

Concreet biedt Fluvius gratis het energieboekhoudingsplatform “E-lyse” aan, dat de lokale besturen in staat stelt om het energiegebruik van hun gebouwen op te volgen en te analyseren. Naast gebruiksgegevens van elektriciteit en gas kunnen gebruikers ook andere vectoren ingeven zoals stookolie, water en brandstoffen voor voertuigen. Gebruikers kunnen zo al hun verbruiksdata in één portaal beheren. E-lyse biedt de mogelijkheid om te vergelijken met andere lokale besturen,

gebouwen te vergelijken met andere gebouwen uit dezelfde bouwtypologiën, en bevat ook een alarmfunctie voor abnormale verbruiken. Zo'n 95% van de lokale overheden maakt gebruik van deze tool.

Daarnaast biedt Fluvius de lokale overheden ook de mogelijkheid om een energiezorgplan op te stellen. Daarbij worden de verbruiken (E-lyse) en de technische en bouwkundige aspecten van het patrimonium van de lokale besturen in kaart gebracht. Vervolgens worden de topverbruikers gebenchmarkt. Op basis van deze benchmark wordt er een voorstel gedaan voor energiebesparende maatregelen, met een prioritering volgens de grootte van de energiebesparing en volgens de kostprijs (en de bijbehorende terugverdientijden). Ook een berekening van de jaarlijkse besparing door de maatregelen, op het gebied van energie en CO₂, maakt deel uit van het zorgplan. Op deze manier kan ingeschat worden of de vooropgestelde doelstellingen worden gehaald. Finaal bevat dit energiezorgplan voor de geplande investeringen een actieplan voor de lange termijn. Op projectniveau biedt Fluvius trajectbegeleiding, waarbij zij de opmaak van het ontwerp, de aankoopprocedure tot gunning en de werfopvolging coördineren. De lokale besturen krijgen een volledige set raamovereenkomsten ter beschikking (HVAC-renovatie, relighting, isolatiemaatregelen, plaatsen zonnepanelen, ...) waarbinnen zij tegen gunstige voorwaarden hun (ESCO-)projecten kunnen realiseren. Deze adviezen en projecten kunnen gemonitord worden in E-lyse. Fluvius biedt deze ondersteuning sinds 2010 aan en inmiddels werden voor zo'n 200 miljoen euro aan projecten gecoördineerd.

De netbeheerders hebben van de Vlaamse Regering ook de opdracht gekregen de gemeenten bij te staan bij het onderhoud van de openbare verlichting. Fluvius biedt in dit kader een quickscan aan. Via deze quickscans wordt het besparingspotentieel nagegaan van de openbare verlichting langs de gemeentewegen³ door een momentopname te maken van het gebruikte materiaal, het energiegebruik en de gebruiksduur. Deze quickscans kunnen een eerste aanzet zijn tot de opstelling van een masterplan. De investeringen in de renovatie van de openbare verlichting worden aangerekend aan de gemeenten. De onderhoudskosten (gepresteerde manuren door de netbeheerders) worden doorgerekend in de nettarieven.

Fluvius maakt een thermografische luchtfoto op van haar volledig werkingsgebied. De kaart zal beschikbaar worden gesteld als open data. Het opzet is om de burgers bewust te maken van de energieverliezen van hun dak en hen aan te zetten (bijkomende) dakisolatie te overwegen.

Met het Besluit van de Vlaamse Regering ter stimulering van de infrastructuur voor elektrische voertuigen van 25 maart 2016, is aan de distributienetbeheerders via een openbare dienstverplichting opgelegd dat ze tussen 2016 en 2020 gradueel voor 5.000 laadpalen een aanbesteding voor de installatie, het onderhoud en de commerciële exploitatie moeten organiseren (500 in 2016, 1.000 in 2017, 1.000 in 2018, 1.000 in 2019 en 1.500 in 2020). De netbeheerders moeten een situeringsplan voor de basisinfrastructuur opmaken, waarbij ze rekening moeten houden met: het lokale parkeerbeleid, de aanwezigheid van sites die veel bezoekers aantrekken, knooppunten van openbaar vervoer en de beschikbaarheid en onthaalcapaciteit van het elektriciteitsnetwerk. Een gemeente mag ook kiezen om zelf de aanbesteding te organiseren. Sint-Truiden, Antwerpen en Leuven hebben voor deze optie gekozen. Daarnaast biedt het besluit ook de mogelijkheid om laadpalen volgens het 'Paal-volgt-wagen' principe uit te rollen. De lokale besturen worden actief betrokken bij de uitrol van deze laadpalen. Hiervoor wordt er beroep gedaan op het VVSG dat een werkgroep faciliteert die werd opgericht in het kader van het actieplan 'Clean Power for Transport'. Het doel van deze werkgroep is om de lokale besturen maximaal te informeren en

³ Hierbij gaat het enkel over de wegen die binnen het werkingsgebied van de distributienetbeheerders vallen. De Vlaamse gewestelijke wegen maken geen deel uit van het aanbod voor Quickscans van Fluvius.

daarnaast ook een platform aan te bieden om hun bekommernissen te uiten. Naast dit overlegplatform werd er ook een gids 'Elektrisch rijden voor lokale besturen' ontwikkeld om het elektrisch rijden in de praktijk te brengen (dus niet enkel met betrekking tot investeringen in infrastructuur). Het doel van deze gids is om te informeren, te inspireren en lokale besturen aan te zetten om aan de slag te gaan met elektrisch rijden.

3.3.2 Energiegemeenschappen

De energietransitie impliceert (en vereist) een decentralisering van het energiesysteem en een verschuiving in de verhoudingen tussen energieproducenten en -consumenten. Tegen 2030 zou zo'n 20% van de elektriciteitsproductie in de EU in handen kunnen zijn van gezinnen, kleine ondernemingen en energiecoöperaties. Tegen 2050 zou dit zelfs oplopen tot 45%. Twee richtlijnen uit het "Clean Energy Package" van de Europese Unie vermelden voor het eerst expliciet de term "energiegemeenschappen", waardoor hun rol in de energietransitie invulling en erkenning krijgt. In de herziene richtlijn hernieuwbare energiebronnen (REDII) gaat het over hernieuwbare-energiegemeenschappen ("renewable energy communities" of RECS), in de herziene richtlijn interne elektriciteitsmarkt (EMD) over burger-energiegemeenschappen ("citizen energy communities" of CECs). Ook lokale overheden kunnen volgens de definities van deze richtlijnen aandeelhouder zijn van zo'n energiegemeenschappen. De REDII-richtlijn moet tegen 30 juni 2021 omgezet zijn naar nationale wetgeving, de EMD-richtlijn tegen 31 december 2020. De EU-wetgeving beoogt een gelijk speelveld voor energiegemeenschappen op de energiemarkt en legt de lidstaten daarom op om een regelgevend kader uit te werken dat de rechten en plichten van energiegemeenschappen omvat.

Traditioneel wordt bij de term "energiegemeenschappen" in de eerste plaats gedacht aan coöperatieve lokale hernieuwbare energieprojecten. Energiegemeenschappen bieden vandaag echter al heel wat andere diensten aan. Doorgaans gaat het om één of meerdere van volgende energiediensten:

- Activiteiten die energiebewustzijn verhogen (energiegemeenschap kan daarbij de rol van een ESCO opnemen)
- Collectieve omschakeling en energiebevoorrading (leden bijstaan om meer en goedkopere groene stroom te kopen, vaak uit energiebronnen die eigendom zijn van de gemeenschap)
- Collectieve investering en beheer van productie bv. zonnepanelen op een appartementsgebouw (Vereniging mede-eigenaars), energiecoöperaties,...

Energiegemeenschappen bieden uitdagingen en opportuniteiten voor het lokale energiebeleid. Naast de potentiële meerwaarde op vlak van productiecapaciteit, opslagcapaciteit en vraagflexibiliteit brengen energiegemeenschappen mogelijk ook nog heel wat andere voordelen voort: mobiliseren van privaat kapitaal, het draagvlak voor energietransitie vergroten, lokale economische ontwikkeling en tewerkstelling, bevoorradingsonafhankelijkheid en -zekerheid, goedkopere energie, enz.

3.3.3 Burgercoöperaties

In Vlaanderen zijn momenteel 23 burgercoöperaties actief (NRC erkend). De projecten en investeringen die ze ondernemen zijn erg divers: windturbines, PV-installaties, ledificatie van straatverlichting, energiemonitoring, renovaties en energiebesparingsprojecten in woningen en scholen, collectieve groene warmtevoorziening, elektrische deelmobiliteit enz. Voor lokale overheden zijn burgerenergiecoöperaties reeds een waardevolle partner gebleken om financiering en publieke steun te mobiliseren voor lokale energieprojecten. De recente verankering van

energiegemeenschappen in Europese wetgeving biedt opportuniteiten om deze lokale dynamieken verder te bevorderen.

3.3.4 *Smart cities*

In “Smart Cities” wordt gebruik gemaakt van innovatieve, intelligente technologieën en geïntegreerde data om traditionele netwerken en diensten efficiënter te organiseren ten voordele van inwoners en bedrijven. Voor tal van maatschappelijke uitdagingen kunnen intelligente toepassingen op basis van informatietechnologie en “the internet of things” een meerwaarde bieden, en het spreekt voor zich dat smart cities ook inzake klimaat- en energiebeleid een belangrijke hefboom kunnen zijn voor vooruitgang.

Smart cities kunnen grofweg onderverdeeld worden in vier grote thema’s waar de steden op moeten inspelen. Smart Energy heeft betrekking op het beheer van de verschillende nutstromen (elektriciteit, gas,..) gericht op een optimaal energie- en grondstoffenverbruik. Smart Mobility is gericht op een efficiënte organisatie van de mobiliteit en heeft als doel de bereikbaarheid en leefbaarheid met elkaar te verzoenen. Smart Building, Living & Working Environment combineert de inzet op duurzame efficiënte gebouwen met de inzet op een connectie van de verschillende gebouwen met elkaar. Smart Digital Communication & Infrastructure verwijst naar de digitale transformatie van een stad via digitale infrastructuur, platformen en data.

Rond het thema smart cities werden de voorbije jaren heel wat initiatieven genomen ter ondersteuning van lokale overheden:

Smart City initiatieven die lokale besturen ondersteunen bij de uitbouw van een lokaal energiebeleid:

Smart Flanders-programma: Via dit programma worden de 13 Vlaamse centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor Brussel gezamenlijk ondersteund in hun ontwikkeling tot smart cities. Hiervoor wordt door de Vlaamse overheid financiële ondersteuning gegeven aan het onderzoeks- en innovatiecentrum Imec. Het project loopt tot eind 2019. Eén van de resultaten is het stedelijk “open data charter” met 20 basisprincipes m.b.t. de ontsluiting van open data, met het oog op die transparantie en het maximaliseren van hergebruik door derde partijen.

Smart Cities Belfius: Sinds 2014 slaan de Europese Investeringsbank en Belfius de handen in elkaar voor Smart Cities-projecten in België. ‘Smart Cities & Sustainable Development’ was het allereerste cofinancieringsprogramma, met 400 miljoen euro ten voordele van projecten rond energie-efficiëntie, mobiliteit en stadsontwikkeling. Eind 2016 trok men met ‘Smart Cities, Climate Action & Circular Economy’ het ‘smart’ blik nog breder open met het nieuwe cofinancieringsaanbod voor projecten die ook bijdragen tot de circulaire economie en die de klimaatopwarming tegengaan. Met het 3e programma ‘Smart Cities, Climate Action & Circular Economy II’ staat de teller ondertussen op 121 ‘smart’ projecten, goed voor een cofinanciering van meer dan 1 miljard euro.

Agoria Smart Cities project: Agoria ondersteunt actief het Smart Cities concept door te informeren en te sensibiliseren. Hiervoor lanceerde de organisatie verschillende initiatieven voor de betrokken stakeholders. Jaarlijks wordt een Smart Cities Forum en een Smart Cities Award georganiseerd.

Vlaams Innovatiesamenwerkingsverband (VIS) Smart Energy City: Flux 50, Agoria, VVSG en VITO voorzien voor steden en gemeenten omtrent elektrische mobiliteit en opslag, collectieve renovatie, openbare verlichting en innovatieve warmtenetten, om op een co-creatieve manier de innovatiemogelijkheden van steden en bedrijven op elkaar af te stemmen. Vanuit het Smart Energy City project worden onder andere ook kennis en ervaringen aangereikt voor het BE-REEL! project (cfr. supra).

3.3.5 *EnergyVille*

EnergyVille is een onderzoekscentrum gericht op duurzame energie en intelligente energiesystemen. Hiervoor verenigt het de onderzoeksinstellingen van de KU Leuven, VITO en Imec. Binnen EnergyVille wordt naast onderzoek ook ontwikkeling, training en industriële innovatie samengebracht in een centrum waarbij steeds nauw wordt samengewerkt met lokale, regionale en internationale partners. Eén van de domeinen van EnergyVille is 'steden in transitie'. Binnen dit domein wordt aan steden en andere belanghebbenden ondersteuning geboden bij de overgang naar duurzame, energie-efficiënte stedelijke omgevingen met een lage uitstoot. De projecten binnen dit domein gaan van slimme energie-wijken en steden tot strategieën voor energie-efficiënte gebouwen en verbouwingen.

EnergyVille/VITO ontwikkelde 'City Portal', een interactief portaal dat collectieve renovatie van woningen op district-, stads-, provinciaal en regionaal niveau ondersteunt. Het portaal kan o.a. gebruikt worden gemeentelijke diensten, intergemeentelijke verenigingen, distributienetbeheerders en stedelijke strategieadviseurs. Het is speciaal ontwikkeld voor gezamenlijk databeheer, planning en een uitrol van renovatieacties en impactmonitoring van de geïmplementeerde maatregelen rond energie-efficiëntie of duurzame energie. Bestaande informatie en centrale datalagen kunnen worden toegevoegd door verschillende actoren, hetzij eenmalig of op een terugkerende basis (bijvoorbeeld jaarlijks). Verdere inzameling van bouw informatie kan ook plaatsvinden via publieke webpagina's waarin burgers worden aangemoedigd hun belangstelling voor renovatiemaatregelen bekend te maken en basisinformatie te verstrekken over de status van hun woning. Dergelijke gegevensverzamelingsprocedures zijn in Vlaanderen opgericht in samenwerking met DNB's en steden (cf. fluvius.zetjewoningopdekaart.be). City Portal biedt lokale overheden de mogelijkheid om data te verzamelen en te verwerken tot de noodzakelijke informatie om acties en maatregelen uit te werken inzake duurzame energie en energie-efficiëntie.

3.3.6 *Flux 50*

In deze energiecluster bundelen negen organisaties en 135 andere aangesloten partners (bedrijven en kennisinstellingen) hun krachten om de energietransitie te versnellen. Hierbij gaat het over bedrijven uit de sectoren energie, ICT en bouw, en hun kennisinstellingen EnergyVille, UGent, iMinds, Pixii en WTCB. Binnen deze cluster krijgen bedrijven de kans om nieuwe producten die betrekking hebben op de energietransitie in een zo realistisch mogelijke living labs te ontwikkelen. Er zijn vijf focusdomeinen geformuleerd waarop deze cluster inzet: energiehavens, microgrids, multi energiesystemen op wijkniveau, energy cloud toepassingen en intelligente renovatie. Deze cluster is door de Vlaamse Regering erkend als speerpuntcluster⁴.

⁴ Speerpuntclusters zijn clusters die voor een voor Vlaanderen strategisch domein, in een samenwerkingsverband tussen ondernemingen, kennisinstellingen en overheid (triple-helix), een ambitieuze lange termijnstrategie en competitiviteitsprogramma ontwikkelen en uitvoeren.

4 Acties in kader van ontwerp van Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030

Op 20 juli 2018 heeft de Vlaamse Regering haar principiële goedkeuring gehecht aan het ontwerp van Vlaams Energieplan 2021-2030 en het ontwerp van Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030. Beide ontwerpplannen zullen tegen eind 2019 worden geïntegreerd in een definitief Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. Specifiek voor lokale overheden werden in het kader van deze beleidsplannen al volgende gelinkte acties opgestart.

4.1.1 Uitbouw van een expertisecentrum ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid

De Vlaamse Regering heeft op 5 april 2019 groen licht gegeven voor de oprichting van een expertisecentrum lokaal energiebeleid, onder begeleiding van het departement Omgeving en het VEA. Hiervoor wordt 3 miljoen euro (incl. btw) voorzien vanuit het Energiefonds, voor een looptijd van 3 jaar. De opdracht werd op 17 mei 2019 gepubliceerd, zal ten vroegste in september kunnen worden toegewezen en omvat drie centrale taken/doelstellingen:

a. Oprichting expertisecentrum lokaal beleid

De uitvoerder van de opdracht zal een expertisecentrum oprichten dat het centraal aanspreekpunt vormt voor beleidsondersteuning, kennisopbouw, informatie-uitwisseling en leertrajecten voor de lokale overheden. De operationele werking van dit expertisecentrum omvat o.a.

- Intermediair tussen de Vlaamse overheid en de lokale overheden die de uitwisseling van kennis, informatie, beleidsaanbevelingen, data e.d. bevordert en coördineert. Ook de samenwerking tussen lokale overheden onderling, en met andere stakeholders wordt vanuit deze intermediaire en coördinerende rol gefaciliteerd.
- Het actief uitlichten van de beste praktijken voor verdere verspreiding onder de Vlaamse gemeenten, door het opzetten van leertrajecten, themadagen, en een vlot raadpleegbare digitale interactieve praktijkendatabank.. Performante en/of innovatieve toepassingen (bv. uit voortrekkersteden of projecten als BE-REEL!, Smart Energy City, SURE2050, enz) kunnen via het kenniscentrum vlotter verspreid worden, waardoor hun impact vergroot, en schaalvoordelen kunnen spelen. Ook onderlinge synergiën tussen de verschillende organisatorische, technische en financiële toepassingen kunnen door het kenniscentrum gedetecteerd en bevorderd worden. Opschaling is daarbij steeds een centrale doelstelling.
- De gemeente bijstaan bij en advies geven omtrent de financiering van energieprojecten (o.a. via burgercoöperaties, Energy Performance Contracting, publiek-private samenwerkingen en Europese subsidiekanalen) en mobiliseren van energie-investeringen. Ondersteuning van gemeenten bij de ontwikkeling en implementatie van lokale beleidsplannen (o.a. klimaatplannen onder de Burgemeestersconvenant, ruimtelijke energiestrategieën, warmtezoneringsplannen, enz.), en het capteren van de noden van lokale overheden (bv. inzake de CO2-inventarissen en de maatregelentool)

b. Professionele trajectbegeleiding voor acties van gemeenten

Naast meer generieke, inhoudelijke adviesverlening over diversie lokale energithematieken via het kenniscentrum vergen de opstart en de uitvoering van grotere, reeds concretere projecten vaak advies en begeleiding op maat. Daarom wordt er tevens een doelstelling voorzien om een meer intensieve begeleiding en advisering te kunnen aanbieden op maat. Per jaar kunnen een aantal gemeenten beroep doen op deze intensieve begeleiding. Er wordt gestreefd om de grootste impact/transitie te realiseren met de toewijzing van de begeleidingspakketten op maat. Deze

professionele trajectbegeleiding zal enkel beschikbaar zijn rond het thema “lokale warmtezoneringssystemen” en voor doorbraakprojecten uit de lokale energieactieplannen.

c. Aanbieden van een set van ondersteunende tools

Aan de uitvoerder wordt ook gevraagd om complementair aan bestaande initiatieven een set ondersteunende tools te ontwikkelen. Dat kan bijvoorbeeld een monitorings- en managementinstrument zijn om de voortgang van de acties op te volgen, de interne organisatie uit te werken en meer transparant te maken met duidelijk indicatoren voor de medewerkers. Ook voor de Vlaamse overheid kan een ondersteunende tool nuttig zijn om per gemeente een inzicht te krijgen in de genomen maatregelen en de monitoring daarvan. Meer inhoudelijke en ruimtelijk opgebouwde tools kunnen dan weer leiden tot beter onderbouwde acties en maatregelen die nodig zullen zijn om de 2030 doelstelling van het Burgemeestersconvenant te halen.

Als dusdanig zal dit centrum een belangrijke partner worden in de relatie van de Vlaamse overheid met de lokale besturen, ter aanvulling en versterking van de bestaande initiatieven.

4.1.2 Oprichting van een rollend fonds voor de renovatie van noodkoopwoningen

De Vlaamse Regering keurde op 17 mei 2019 de oprichting van een noodkoopfonds goed van 15,5 miljoen euro als startkapitaal voor een rollend fonds voor de renovatie van noodkoopwoningen. Het gaat daarbij om zogenaamde ‘noodkopers’, zijnde huishoudens die deels uit noodzaak een kwalitatief minderwaardige woning aangekocht hebben, zonder de mogelijkheid er financiële middelen in te investeren om de woning op een goed kwaliteitsniveau te brengen, met o.m. hoge energiefacturen tot gevolg. Concreet zal een oproep worden georganiseerd, gericht naar de OCMW's om projecten rond deze thematiek op te zetten.

Het project bouwt verder op het Gents experiment Dampoort KnapT OP”, dat gericht was op het aanbieden van financiering, naast ontzorging en sociale en bouwtechnische begeleiding, met het oog op een kwalitatieve renovatie van een 10-tal noodkoopwoningen in de Dampoortwijk. Het OCMW stelde hiertoe een rollend noodkoopfonds ter beschikking. De deelnemende eigenaars konden een beroep doen op een financiële tussenkomst en moeten dit bedrag terugbetalen wanneer de woning wordt verkocht of weggeschonken, met daar bovenop eventueel een gedeelte van de meerwaarde. Het project werd na afloop van de renovatiewerken als succesvol geëvalueerd, zowel inzake de verbetering van de woonkwaliteit als inzake energieprestatie.

4.1.3 Pilotprojecten “Energiewijken”

De wijk is een belangrijk schaalniveau dat zich net boven het individuele gebouw situeert, maar als dagelijkse leefomgeving voor vele burgers een bekommernis vormt. Het is de plek waar abstracte beleidsdoelstellingen concreet worden geadresseerd. Het wijkniveau vormt daarom een cruciale schakel in het beoogde transitieproces. Het Departement Omgeving liet i.s.m. Team Vlaamse Bouwmeester en het VEA een “strategische verkenning klimaatwijken” uitvoeren, waarin de stapstenen worden omschreven om tot klimaatwijken te komen. In een tweede fase werd het concept “energiewijken” verder geoperationaliseerd. Een volgende fase is de oproep “pilotprojecten energiewijken”, waarbij de ingediende projecten o.a. aan volgende randvoorwaarden moeten voldoen :

- er moet een duidelijke ruimtelijke opgave zijn, waarbij de energietransitie gekoppeld wordt aan een ruimtelijke transformatie en verhoging van het ruimtelijk rendement;
- het project moet inzetten op reconversie van bestaande infrastructuur in plaats van uitbreiding van het bewoonde gebied;

- de projecten moeten een zekere schaal hebben, dit betekent minstens op bouwblok- of wijkniveau;
- projecten moeten inzetten op collectieve woon- en bouwvormen;
- er moet sprake zijn van lokale samenwerking (met betrekking tot overheden, burgers en middenveldorganisaties);
- verschillende aspecten van de energietransitie moeten aan bod komen, de aspecten zijnde het verminderen van de energievraag, het efficiënter omgaan met energie en het opwekken van hernieuwbare energie. Hierbij wordt idealiter de link gelegd met mobiliteitsbeleid, kwaliteitsvollere en aanpasbare woonmodellen, etc.

De pilootprojecten hebben de ambitie om in een laboratoriumsituatie strategieën te ontwikkelen en experimenten op te zetten, opdat deze hefboven aanreiken die vervolgens op grotere schaal en in meerdere projecten van toepassing zijn. Naast de energie- en (bouw)technische sector, patrimonium-bezitters, opdrachtgevers en investeerders, lokale burgerinitiatieven en coöperatieven,...zijn ook de lokale overheden hierbij evidente en cruciale partners. Het is de ambitie om de oproep uiterlijk eind juni 2019 te lanceren.

5 Nieuwe actievoorstellen Stroomgroep Energie-efficiëntie ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid

Vanuit de hiervoor beschreven stand van zaken, werkte de Stroomgroep Energie-efficiëntie een aantal bijkomende actievoorstellen uit die het lokaal energiebeleid bijkomend kunnen ondersteunen.

5.1 Verankeren en verder uitbouwen van de energiehuizen als coördinatoren van het lokale ontzorgingsaanbod voor renovatiewerken.

Ter versterking van het lokaal energiebeleid heeft de Vlaamse Regering op 18 december 2018 een heroriëntatie van de energiehuizen goedgekeurd en hen daarbij een nieuw takenpakket toegekend. Met deze hervorming wil de Vlaamse overheid het dienstenaanbod van de energiehuizen in Vlaanderen zo veel mogelijk uniformiseren. De energiehuizen krijgen een uniek-loketfunctie, zijnde een toegankelijk en laagdrempelig aanspreekpunt waar alle bewoners terecht kunnen met hun vragen over energie in ruime zin (cf. supra). Naast een verplicht basistakenpakket zullen de energiehuizen ook nog aanvullende dienstverlenende taken kunnen vervullen die zij en/of hun partners tegen vergoeding kunnen aanbieden. Bijvoorbeeld ondersteuning bij groepsaankopen, bij collectieve renovaties, wijkprojecten en doorgedreven renovatieadvies. Dit pakket wordt aangeboden in functie van de lokale noden.

De energiehuizen hebben de wijze waarop ze deze heroriëntering wensen vorm te geven, evenals de resultaten die ze jaarlijks wensen te bereiken, neergeschreven in driejarenplannen, waaraan jaarlijks te evalueren mijlpalen en streefwaarden gekoppeld zijn. Hieruit blijkt dat 2019 sterk zal worden ingezet in het op punt stellen van de (reeds bestaande of nieuwe) samenwerkingsverbanden met de verschillende partners, het verduidelijken van de respectievelijke specifieke taakinvulling van eenieder, en het uitwerken van optimale workflows en duidelijke doorverwijstrajecten (o.a. naar bouwprofessionals zoals architecten en aannemers). Om de energiehuizen te verankeren en verder uit te bouwen als coördinatoren van het lokale ontzorgingsaanbod voor renovatiewerken, wordt de uitvoering van de driejarenplannen van kortbij opgevolgd en waar nodig tijdig bijgestuurd.

Uit een eerste analyse van de in 2019 ingediende driejarenplannen is gebleken dat de meeste energiehuizen voor de organisatie van hun loketwerking een samenwerking aangaan met de bestaande woonloketten. Deze evolutie naar een geïntegreerde werking van unieke woon- en energieloketten moet verder worden gestimuleerd. Het aanbod van 1 loket is immers vanuit het oogpunt van duidelijkheid en optimale dienstverlening voor de burger te verkiezen boven het naast elkaar bestaan van 2 aparte loketten, waarbij het risico bestaat dat het voor burgers niet meer duidelijk is voor welke vragen men nu bij het woonloket dan wel bij het energieloket terecht kan, met talloze doorverwijzingen van het ene loket naar het andere als gevolg. Uit de driejarenplannen blijkt tevens dat - ingevolge de relatief beperkte financiële middelen die de energiehuizen ontvangen voor de uitvoering van hun basistaken, waaronder de organisatie van de loketwerking - de fysieke loketwerking slechts met een bepaalde regelmaat (eenmaal per week of tweewekelijks, in bepaalde gemeenten op afspraak) kan worden georganiseerd. Extra financiële middelen moeten het mogelijk maken om tot een permanent lokaal woon- en energieloket te komen.

Ook een goede samenwerking tussen het op te richten kenniscentrum voor de ondersteuning van het lokaal energiebeleid en de energiehuizen-woonloketten is wenselijk. Deze partnerschappen kunnen leiden tot gunstige synergieën en moeten daarom worden bevorderd. De doelstelling om de

energiehuizen-woonloketten als een eerste aanspreekpunt ('one-stop-shop') voor lokale doelgroepen (burgers, bedrijven, verenigingen, enz.) uit te bouwen, staat daarbij centraal.

5.2 Verschillende aspecten van lokale energiebeleidsplannen (warmtezoneringsplan, lokale renovatiepremies, sloopbeleidsplan, ...) maximaal integreren in de lokale ruimtelijke energiestrategieën

Het ontwerp van Klimaatbeleidsplan 2021-2030 bepaalt dat alle gemeenten tegen 2030 moeten beschikken over een ruimtelijke energiestrategie. De omschakeling van de bestaande energievoorziening naar een efficiëntere energievoorziening op basis van meer hernieuwbare energie en gebruik van (rest)warmte, vereist een lokale strategie op maat, ingebed in het lokale ruimtelijk beleid.

Lokale warmtezoneringsplannen zijn de sleutel in het versnellen van de productie van groene warmte en de maximale benutting van restwarmte. Het zijn de lokale besturen die de context van hun eigen grondgebied het beste kennen, en dus het meest geschikte beleidsniveau zijn om deze warmtezoneringsplannen op te stellen. Deze materie is echter vaak ook technisch complex en vraagt de nodige expertise. De Vlaamse overheid zal de lokale besturen hierbij ondersteunen door planningstools en trajectbegeleiding aan te bieden. Het op te richten kenniscentrum voorziet centraal aangestuurde begeleiding die het overzicht bewaart, synergieën creëert en expertise deelt. Naast generieke begeleiding zal via het kenniscentrum ook diepgaande professionele trajectbegeleiding worden aangeboden die via parallele leertrajecten verder wordt uitgedragen en opgeschaald.

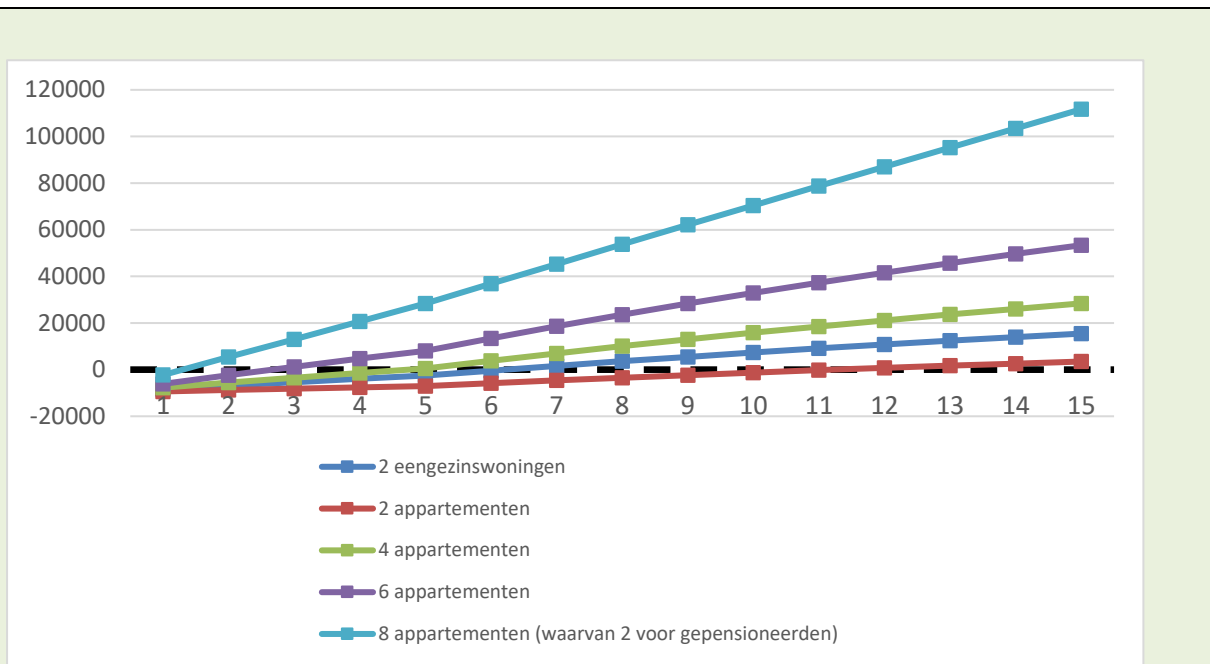
Lokale besturen hebben daarnaast een cruciale rol in de kwalitatieve opwaardering van hun woningenpark en beschikken ook over enkele beleidsinstrumenten om dit te bevorderen. Vele steden en gemeentes voorzien speciale ondersteuningsmaatregelen in de vorm van advies of gemeentelijke premies om renovatiewerken aan te moedigen. Slechts vier gemeentes voorzien momenteel een premie voor de afbraak van een oude woning om deze te vervangen door een nieuwbouw. Nochtans kan sloop-vernieuwbouw een belangrijke rol spelen in het verwezenlijken van de gemeentelijke doelstellingen op vlak van ruimte, energie en wonen. Oude, niet-kwalitatieve woningen of bouwwerken kunnen gesloopt en vervangen worden door een energiezuinige nieuwbouw op een gunstig(er) gelegen locatie. In het kader van de ruimtelijke energiestrategie die elke gemeente moet uitwerken tegen 2030, is het wenselijk dat elke gemeente eveneens een specifiek sloopbeleidsplan uitwerkt. In dit plan wordt dan aangegeven welke rol sloop-vernieuwbouw krijgt in het verwezenlijken van deze doelstellingen en hoe dit wordt bewerkstelligd. Een afwegingstool voor kandidaat-kopers kan daar een nuttig sensibiliserend instrument bij zijn.

Case terugverdieneffecten gemeentelijke slooppremie (KUL)

Een lokale slooppremie kan op termijn door de gemeente (minstens deels) terugverdiend worden via de opcentiemen op de onroerende voorheffing en de aanvullende personenbelasting. Een aantal parameters spelen hierbij een essentiële rol (o.a. verbetering kadastraal inkomen oude woning vs. nieuwe woningen, belastbaar inkomen bewoners, bedrag toegekende slooppremie...)

Om een realistisch idee te krijgen van de ordegroottes werden enkele cases berekend door de KUL (in opdracht van VEA) op basis van de dataset van het Groot Vlaams Woningonderzoek (2013). Er werd telkens uitgegaan van een slooppremie van 10.000 euro. In de verschillende scenario's wordt een eengezinswoning (bouwjaar < 1945), bewoond door minstens 1 gepensioneerde, vervangen door ofwel 2 eengezinswoningen, ofwel een appartementsgebouw met meerdere appartementen.

Het resultaat wordt uitgedrukt als cumulatieve jaarlijkse inkomsten voor de gemeente over een periode van 15 jaar, verdisconteerd aan 4% (telkens in vergelijking van referentiescenario waarbij de bestaande woning niet wordt afgebroken).

In het scenario waarbij de woning wordt vervangen door 8 appartementen, verdient de gemeente de oorspronkelijke premie terug op minder dan twee jaar. Voor andere scenario's is de terugverdientijd:

- 6 appartementen: 2-3 jaar
- 4 appartementen: 4-5 jaar
- 2 eengezinswoningen: 6-7 jaar
- 2 appartementen: 11-12 jaar

5.3 Een energieluik als onderdeel van een duurzaamheidspact tussen de Vlaamse overheid en de lokale overheden

Het interfederaal energiepact is een ambitienota van het federale en gewestelijke beleidsniveau voor de energietransitie. Het lokale beleidsniveau werd bij de totstandkoming niet rechtstreeks betrokken, maar het pact vermeldt expliciet de nood aan participatie van alle publieke actoren, inclusief lokale entiteiten.

Begin mei 2019 lanceerde de VVSG op haar Klimaatdag het voorstel voor de uitwerking van een "interbestuurlijk en maatschappelijk duurzaamheidspact" tussen de gemeenten en de Vlaamse overheid. Het beoogt de basis te vormen voor verdere dialoog tussen beide beleidsniveaus, verdieping van de samenwerking en het uittekenen van een gezamenlijke langetermijnvisie met duidelijke doelstellingen en wederzijdse engagementen.

Het energieluik van zo'n interbestuurlijk en maatschappelijk duurzaamheidspact kan voor de energietransitiedoelstellingen die beide beleidsniveaus nastreven een meerwaarde zijn. Structurele samenwerking en wederzijdse engagementen kunnen o.a. leiden tot vlottere data-ontsluiting, kennisdeling, en het stroomlijnen van (parallele) initiatieven. Ook andere lokale publieke entiteiten (o.a. provincies en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden) kunnen bij dit initiatief betrokken worden.

De concrete uitwerking van een duurzaamheidspact vereist verder overleg met de verschillende betrokken beleidsdomeinen en entiteiten, maar zou voor wat betreft het lokaal energiebeleid onder andere volgende elementen kunnen bevatten:

Mogelijke engagementen lokale overheden:

- Ondertekenen van de Burgemeestersconvenant 2030 door alle 300 Vlaamse gemeenten.
- Monitoring energieverbruik en tot 2030 jaarlijks minstens 2,09% primaire energie besparen in gebouwen en technische infrastructuur, gekaderd in een defossiliseringspad en een duurzame vastgoedstrategie richting 2050.
- Tegen 2030 alle openbare verlichting van slimme led-technologie voorzien (cfr. voorstel duurzaamheidspact VVSG).
- Tegen 2025 een neergeschreven visie hebben over het energiesysteem (al dan niet per regio), waaronder productie hernieuwbare energie, uitbouw warmtenetten, opslag, enz. (cfr. voorstel duurzaamheidspact VVSG).
- Draagvlak versterken door organiseren van participatie-avonden.
- Elektrificatie van het wagenpark, eventueel gekoppeld aan een autodeelprogramma.
- Uitwisselen van goede ervaringen en opgedane expertise over lokale energiemaatregelen met andere lokale besturen (cfr. lerende netwerken rond energie).
- Een strategie uitwerken voor een duurzaam financieel beheer (o.a. desinvestering van middelen uit fondsen die beleggen in fossiele brandstoffen).
- Visie uitwerken over opschaling van lokale projecten die met subsidies werden gerealiseerd.
- Kennisopbouw over beschikbare technieken voor het realiseren van renovaties en hun toepassingsmogelijkheden bij steden, gemeenten en provincies.

Mogelijke engagementen Vlaamse overheid:

- Financiering van een kenniscentrum ter ondersteuning van het lokaal energiebeleid.
- Financiering van een rollend fonds voor de renovatie van noodkoopwoningen.
- Financiering van een Sloopfonds waarbij de gemeenten de projecten kunnen selecteren die passen in hun lokaal sloopbeleidsplan.
- Verankeren en verder uitbouwen van de energiehuizen als coördinatoren van het lokale ontzorgingsaanbod voor renovatiewerken en de nodige financiering voorzien voor loketwerking en projectoproepen.
- Verbeteren en systematiseren van de rechtstreekse dialoog met lokale overheden, in het bijzonder met grotere steden en steden die rond specifieke thema's een voortrekkersrol opnemen.